

**Tomáš Petráček. *Západ a jeho víra. 9,5 teze k dopadům Lutherovy reformace.* Praha: Vyšehrad, 2017, 143 s.
ISBN 978-80-7429-911-7**

LUKÁŠ NOSEK

Snad nepřezneme, když hned na začátku čtenářům prozradíme, že recenzovaná kniha je zřejmě tím nejlepším v českém jazyce, co se objevilo na pultech v jubilejním roce, v němž si křesťanské církve v českém prostředí připomínaly 500 let od počátků reformace.

Její autor Tomáš Petráček je již protřelý historik, jehož hluboký a zažitý přesah do teologie je nezpochybnitelný. Jeho brilantní interpretace dějin katolické bibliotiky jsou perlami v české teologické literatuře, stejně tak jeho menší, ovšem obsahově znamenitá kratší studie o adaptaci církve na proměny ve společnosti v novověku, nebo jeho doposud poslední mistrovská analýza církve v souvislosti s Druhým vatikánským koncilem (*Církev, tradice, reforma: Odkaz Druhého vatikánského koncilu*, Vyšehrad 2016).

V souvislosti se zmiňovaným výročím se autor pokusil interpretovat reformaci. Postavu Luthera, ale i katolickou reakci a následujících 500 let Západu důsledně čte ve světle relevantních pramenů a sekundární literatury, ale hlavně nečekaných souvislostí. Tím odkrývá obrazy trochu jiné, než jsou tradovaná a zažitá klišé. Vše následně shrnuje do devíti tezí, ve kterých předkládá zcela jiné obrazy soudobé skutečnosti. Jeho historicko-kritická metoda jej vede k přesným popisům tehdejšího stavu společnosti, jenž se nám stává ukazatelem toho, z čeho vyrůstají kořeny naší dnešní společnosti.

Petráček již mnohokrát ve svých předcházejících monografiích ukázal, že se nebojí nazvat pravdu pravdou, i za cenu odkrytí bolestných – protože nevyléčených – stránek dějin katolické církve. Pro katolického kněze není jednoduché kritizovat vlastní katolickou církev, ale je to nutné, ba přímo vyžadované. Jak říkával evangelický starozákonník Heller, pravda má ozdravnou funkci a nesmíme na tuto její funkci rezignovat.

Pokud bychom v této přehledné a čtivě sepsané monografii hledali kritiku pouze katolické církve, budeme překvapeni. Petráček tentokrát nešetří především protestantismus a celou reformaci, ale s nimi i katolickou církev. Ovšem s radostí opakujeme, že jeho kritika je důsledně postavena na faktech a opřena o kvalitní sekundární literaturu.

Zmíněných devět tezí Petráček staví chronologicky. Začíná dobou před reformací (1. opravdu šlo o úpadkovou církev nutně vedoucí k reformaci?, s. 21–35), pokračuje k postavě Martina Luthera (2. byl Luther vskutku rebellem bez příčiny?, s. 34–44) a následuje esej o promarněné šanci v podobě rozdělení

církve (3. kolik promarněných příležitostí bylo zahozeno rozdělením církve?, s. 45–52).

Dalšími tezemi popisuje jednotlivé důsledky reformace a rozdělení křesťanství (4. šlo o evidentní deformaci křesťanské víry, s. 53–63; 5. devalvace hodnotového rámce západní společnosti, s. 64–70; 6. nezvládnutý spor vědy a víry, s. 71–78; 7. vznik laického státu, s. 79–85; 8. snahy o hlubší christianizaci v reformních církvích, ale i donucování ke staré víře a problém katolické reformy, s. 86–93; 9. tolerance jako ochrana před náboženstvím, s. 94–104). Svůj podivuhodný esej pak Petráček končí onou „půl tezí“ neboli meditací nad dvěma obrazy. Prvním je reformační podání vinice Páně z epitafu náhrobku v berlínském farním kostele St. Marienkirche. Druhým je slavný Cranachův oltář v městském kostele ve Výmaru (s. 105–108). Tyto meditace nejsou jen exkurzem do kunsthistorie, ale dokladem předešlého výkladu, tedy popisem proměn západního křesťanství.

Závěry Petráčkových úvah se dají shrnout následovně. Západní sekularismus, odkřesťanštění, ztráta hodnotového systému moderní společnosti a snad i fundamentalismy a tradicionalismy na obou stranách jsou následkem nevěrohodnosti obou větví křesťanských tradic – té katolické i té reformační. Místo vzájemné lásky, odpuštění, dialogu, vyslechnutí, ponaučení došlo k vzájemnému hašteření, nenávisti, vraždění, válkám a mučení. Jak by pak mohla být křesťanská zvěst svůdná a podnětná, či dokonce přesvědčivá? Jak asi mohli křesťanství v novověku svědčit o své naději?

Některé Petráčkovy závěry nejsou jistě ojedinělé. S podobnými se setkáme např. u dogmatika Wolfganga Beinerta (*Malé dějiny křesťanského myšlení*, Kostelní Vydří 2012, s. 58–68, 92–93) nebo v jednotlivých studiích nestora české teologie prof. Karla Skalického (shrnutě ve sborníku *Za naději a smysl*, Praha 1996). Petráček ovšem uvedené předkládá uceleně, provázaně, z mnohem širší perspektivy, a tím vsutku jedinečně. Navíc oproti Beinertovi nabízí syntetizující pohled, oproti Skalickému zase explicitně pojmenuje to, co pan profesor ještě v exilu jen implicitně popsal.

Tomu konečkoncům odpovídá i doslov Petráčkovy knihy. Zmíněný prof. Karel Skalický se totiž uvolil a napsal ke knize brilantní *Doslov* (s. 119–135). Sám se v něm přiklání k tzv. strukturálnímu přístupu, ve kterém se střetává historická metoda s teologickou a filosofickou. Skalického ambicí je reagovat na Petráčkův tzv. personální přístup, dojít k odpovědím na stejné otázky a tím dokázat, zdali se oba mýjí, nebo setkávají, a tedy shodují. „Oba vidíme a hodnotíme důsledky reformace shodně“ (s. 134), uzavírá nadšeně prof. Skalický.

Petráček ve své monografii opět posunul současné české bádání o značný kus dále. Monografie by svou odborností, čtivostí, bystrým úsudkem a nezpochybnitelným *ars interpretandi* měla být povinnou četbou těch, kteří chtějí pochopit nejenom posledních 500 let západního křesťanství, ale hlavně touží porozumět současnému Západu, potažmo současnému světu.

Autor svou knihu uzavírá více než naléhavými slovy, která dosvědčují, že mu nejde jen o kritiku minulosti, ale o ekumenickou spolupráci v současnosti

na cestě k jednotě všech křesťanských denominací. „Příliš mnoho času bylo promrháno a čím větší a vlivnější církev, tím větší díl odpovědnosti nese. Druhý vatikánský koncil chtěl provést *aggiornamento* církve ne kvůli obnově vlivu církve jako instituce, ale aby mohla zase začít účinně sloužit věřícím a celému lidstvu jako zprostředkovatelka spásy, svobody a radosti. Současný svět, zvláště pak tápající Západ, svědectví křesťanské církve naléhavě potřebuje a dalším váháním zrazujeme nejen odkaz generací křesťanů, ale i naše současníky, dokonce i budoucí generace. A je ještě jeden mocný důvod pospíšet si a být odvážný. V mnoha částech světa jsme svědky ekumeny krve, kde jsou křesťané všech vyznání vražděni kvůli své víře. Už jenom nutnost rozhodně se postavit za tyto pronásledované by měla hrát roli mocného impulsu k odložení posledních zbytků konfesní nesnášenlivosti, ale i jízlivosti a nedůvěry, k tomu, aby všechny církve jedním hlasem vyznávaly svoji víru ve vzájemné úctě a lásce a spojily své síly k zastavení zla a nenávisti ve světě“ (s. 118).

doi: 10.14712/23363398.2018.21